

Zaprimljeno: 10. 8. 2001.
UDK: 376.5

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

PONAŠANJE I SPOL DJECE PREDŠKOLSKE DOBI¹

Josip Janković

Pravni fakultet

Sveučilišta u Zagrebu

Studijski centar socijalnog rada

Zdenka Koren

Dječji vrtić "Ivana Brlić Mažuranić"

Zagreb

SAŽETAK

Rad se bavi problemom razlika u ponašanju djece ženskog i muškog spola u predškolskoj dobi. Procjene o ponašanju ove djece u dvije različite sredine daju roditelji, očevi i majke odvojeno (u obitelji) i odgajateljice o njihovom ponašanju u vrtiću. U ovom kontekstu pojavljuje se i pitanje pouzdanosti procjena različitih procjenjivača što u mnogome ovaj problem čini još složenijim. Kako dosadašnja istraživanja upućuju na to da bi majke mogle biti najmanje pouzdane u davanju informacija o svojoj djeci bez obzira na opći stav da one najbolje poznaju svoju djecu, za procjenu ponašanja djece korištene su tri skupine procjenitelja.

Rezultati pokazuju da se prema procjenama tri skupine procjenitelja djevojčice i dječaci međusobno značajno razlikuju u određenim oblicima ponašanja, ovisno o procjeniteljima s tim da se percepcija odgajateljica podudara s percepcijom majki u dva oblika, majki i očeva u jednom i odgajateljica i očeva u jednom. Nije nadeno slaganje sve tri skupine procjenitelja ni u jednom od na procjenu ponuđenih oblika ponašanja.

Prema procjenama majki ustanovljena je razlika u ponašanju između djevojčica i dječaka u pogledu poslušnosti, nervoze - napetosti i agresivnosti. Prema procjenama očeva kod djece postoje spolne razlike u pogledu sukobljavanja s okolinom, poslušnosti, ravnodušnosti prema pohvalama te problemima s uspavlivanjem. Rezultati procjena odgajateljica pokazuju prisutnost spolnih razlika predškolaca u pogledu napetosti-nervoze, agresivnosti, prihvatanja kontakta s odraslima, problema uspavlivanja i kontrole mokrenja.

Ključne riječi: ponašanje djece predškolske dobi, spol djece, procjene, majke, očevi, odgajateljice, obitelj, vrtić

UVOD

Ponašanje djece uopće ali i kada se odvojeno promatra prema spolu, izraz je njihovih osobnih značajki koje su određene mnogobrojnim socijalnim utjecajima u prvom redu primarnom socijalizacijom u obitelji, a onda i utjecajima značajnih drugih izvan porodice u vrtiću, školi ali i skupini vršnjaka.

Zanimljivo je da se kod toga čak kada su i spolne razlike u centru promatranja zanemaruje utjecaj nasljed². Razlog tome je vjerojatno opasnost da se takva razmatranja proglašavaju seksističkim, da se konstatacije svedu na razinu vrednovanja važnosti ili kvalitete jednog spola u odnosu na onaj drugi. Neravnopravnost spolova koja je nastala tijekom duge povijesti razvoja čovjeka, civilizacije, kulture, društva

1 Ovaj rad nastao je u okviru projekta "Socijalna politika i socijalni rad u Hrvatskoj" Pravnog fakulteta, Studij socijalnog rada Sveučilišta u Zagrebu

2 J.Janković (1996): Pristupanje obitelji, Alinea, Zagreb, str. 57.

uopće, nastoji se dokinuti pa takva razmatranja bivaju dočekivana kao preživljena, anakrona ili čak opasna. Pri tome na samo da se zanemaruju svakodnevna zapažanja stručnjaka koji rade s djecom kao i određena otkrića niza autora koji se bave upravo nasljedem. Prema jednoj od teorija (Schicksal analiza, prema Janković, 1996) zasnovanoj na istraživanjima nasljedna u daleko većoj mjeri i više aspekata upravo ovaj biološki faktor odgovoran za ponašanje čovjeka nego što se to najčešće misli. Autor ove teorije, L.Szondi još u drugoj polovini prošlog stoljeća (Prema D.Kecmanović, 1989) na osnovi svojih istraživanja donosi brojne nove spoznaje o utjecaju nasljedne ne samo na tjelesne značajke svakog pojedinca, nego i na njegovo psihičko funkcioniranje i ponašanje u različitim socijalnim kontekstima i područjima života i djelovanja. Izuzetno visok stupanj involviranosti nasljedne u strukturu ličnosti i niz funkcija čovjeka pa i njegove bitne izbore kada se nađe pred životnim alternativama, važnim za njegovu cjelokupnu budućnost, dugo je zanemarivana. Kao da je bilo lakše prihvatiti osobnu odgovornost za vlastite odluke, koja podrazumijeva slobodu izbora i potvrdu vlastite "mudrosti" kada su se odluke pokazale dobrim ili utjecaj sredine, odgoja, roditeljskog pritiska, superega na te izbore, što osigurava prebacivanje ili bar podjelu odgovornosti za manje mudre odluke, nego nasljednu, biološku određenost koja snagom "sudbine" određuje čovjekove životne putove i ne ostavlja prostora za vlastite odluke, slobodu djelovanja, koja nam je toliko važna. Bez obzira što brojne spoznaje, do kojih je Szondi došao posrednim putem, potvrđuju i rezultati istraživanja suvremene eksperimentalne genetike, suvremenom čovjeku je teško prihvatiti da mu sudbinu pišu "nerazumni" biološki procesi, DNK, "biopolimer", koji predstavlja osnovu stvaranja novog razumnog života i donosit će za njega ili kroz njega, brojne odluke u prilično dalekoj budućnosti. Bez obzira na te nove spoznaje i oduvijek prisutne, očite razlike koje određuje spolnost ili baš zbog toga, vjerojatno iz već spomenutih razloga uspostavljanja egalitarnog odnosa među spolovima, i o različitosti osobina među spolovima rijetko se raspravlja, a kada i dođu na dnevni red one se pripisuju uglavnom socijalnim utjecajima.

Uzmu li se u obzir Szondijeve spoznaje pitanje "sudbinskog" određenja pojaviti će se kao dodatni činitelj kod analize ponašanja čovjeka i njegovih uzroka dodatno komplicirajući taj i tako izuzetno složeni uzročno posljedični odnos, osobito kada su spolne razlike u pitanju, koji očito nikako ne može biti linearan.

Naravno, okolinski činitelji, prvenstveno utjecaj obitelji, time nisu eliminirani kao skup važnih činitelja ponašanja djece, kao ni odraslih u nastavku života koliko god oni bili "zrele ličnosti", ali dobivaju prikladnije mjesto i značaj koji im stvarno pripada.

U istraživanjima usmjerenim ispitivanju vrste i kvalitete ponašanja djece pri njihovoj identifikaciji, autori se najčešće oslanjaju na roditelje, najprije majke a onda i očeve, što je zbog slabe pouzdanosti doživjelo kritiku niza autora koji sumnjaju u kompetentnost ovih procjenitelja (Victor, Halverson i Wampler, 1988). Ono što ih navodi na takav zaključak značajna su neslaganja među roditeljima u procjenama ponašanja njihove djece. Manji broj istraživanja koristi kao procjenitelje i osobe izvan obitelji, stručnjake kao što su to odgajatelji i drugi profesionalci u dječjim ustanovama (Maroević i Janković, 1991). Rezultati tih istraživanja pokazuju značajne razlike među procjenama roditelja i stručnjaka koji se bave njihovom djecom.

Razlike koje su dobivene među procjenama u ovim istraživanjima moguće je pripisati različitim činiteljima, među kojima je i mogućnost da se djeca ponašaju različito u različitim sredinama, za što svakako ima puno opravdanja jer se djeca ponašaju u skladu s pravilima određene sredine, odnosu te sredine prema njima, njenim zahtjevima kao i onome što pojedina sredina nudi u smislu zadovoljavanja psihosocijalnih i drugih potreba djece. Procjene ponašanja djece, nadalje, ovise u velikoj mjeri i o tome koliko dobro procjenjivači poznaju djecu, koliko znaju o njihovom ponašanju uopće i kriterijima za procjenjivanje ponašanja određenih uzrasta, svrsi procjene, vrijednosnom sustavu procjenjivača kao i uže i šire socijalne sredine u čijem okviru se procjena obavlja te o trenutnom psihološkom, osobito emocionalnom stanju procjenitelja...

Kada su procjenitelji roditelji, osobito majke, za koje se drži da najbolje poznaju svoju djecu i njihovo ponašanje, očekivanja su vrlo velika ali istraživanja su pokazala da upravo prema njihovim procjenama treba imati visok stupanj rezerve (Victor, Halverson i Wampler, 1988., J. Janković, 1995), jer procjene majki o stanju njihove djece su više odraz njihovog trenutnog emocionalnog stanja nego stvarnog stanja i ponašanja njihove djece.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj ovog istraživanja je: utvrditi kako različiti procjenitelji procjenjuju ponašanje djece predškolskog uzrasta u odnosu na njihov spol.

Posebni ciljevi su:

- utvrditi postoje li razlike u ponašanju djece predškolske dobi u odnosu na spol prema percepciji majki;
- utvrditi postoje li razlike u ponašanju djece predškolske dobi u odnosu na spol prema percepciji očeva;
- utvrditi postoje li razlike u ponašanju djece predškolske dobi u odnosu na spol prema percepciji odgajateljica;

METODOLOGIJA

Za prikupljanje podataka korištena je "Skala za procjenu ponašanja djece predškolske dobi"³ koja svojim metrijskim karakteristikama zadovoljava i vrlo visoke kriterije pouzdanosti koja je korištena u istim takvim ranijim istraživanjima. Skala sadrži 27 čestica koje imaju po pet stupnjeva koji označavaju kvalitetu ponašanja pri čemu veća ocjena predstavlja poželjnije ponašanje.

Za analizu rezultata korištene su mjere relativnih odnosa, srednje vrijednosti, standardnog odstupanja i značajnosti razlike za čije izračunavanje je korištena analiza varijance

Uzorak sačinjavaju oboje roditelja kao odvojenih procjenitelja (ukupno 210 ispitanika) i odgajateljice (40 ispitanica) kao parovi procjeniteljica djece predškolske dobi. Procjene se odnose, kada

su procjenjivači roditelji, na ukupno 105 djece obuhvaćene brigom u Dječjem vrtiću "Ivane Brlić Mažuranić" i njegovim područnim odjeljenjima "Kosjerka" i "Rutvica" a odgajateljice su procijenile ponašanje ukupno 117 djece od čega su 50 djevojčice i 67 dječaci.

REZULTATI I RASPRAVA

Ispitivanje razlika u ponašanju djece prema njihovom spolu obavljeno je odvojeno za procjene majki, očeva i odgajateljica. Na osnovi ovih usporedbi dobiveni rezultati pokazuju određene razlike koje su zanimljive upravo iz kuta traženja autentičnih ponašanja jednog i drugog spola. Upravo zbog toga su za promatranje izabrana djeca predškolske dobi kada još uvijek vanjski faktori nisu u punoj mjeri prekrili autentična ponašanja i karakteristike spolova.

Oblik ponašan	Spol	M	SD	F	P																																																																																																																		
1. Samostalno-nesamostal.	M	3,69	0,83	0,010	0,919																																																																																																																		
	Ž	3,71	0,96			2. Odbačenost od vršnjaka- prihvaćeno	M	4,36	0,92	0,377	0,5404	Ž	4,24	0,93	3. Društveno-nedruštveno	M	4,34	0,88	0,006	0,941	Ž	4,33	0,87	4. Pasivnost-aktivno	M	4,20	0,94	0,024	0,878	Ž	4,22	0,92	5. Nametljivo- nenametljivo	M	3,52	1,11	1,037	0,311	Ž	3,31	1,00	6. Sukobljava se-nije sklono sukobu	M	3,61	1,02	2,744	0,101	Ž	3,92	0,88	7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031	Ž	3,69	0,87	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366
2. Odbačenost od vršnjaka- prihvaćeno	M	4,36	0,92	0,377	0,5404																																																																																																																		
	Ž	4,24	0,93			3. Društveno-nedruštveno	M	4,34	0,88	0,006	0,941	Ž	4,33	0,87	4. Pasivnost-aktivno	M	4,20	0,94	0,024	0,878	Ž	4,22	0,92	5. Nametljivo- nenametljivo	M	3,52	1,11	1,037	0,311	Ž	3,31	1,00	6. Sukobljava se-nije sklono sukobu	M	3,61	1,02	2,744	0,101	Ž	3,92	0,88	7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031	Ž	3,69	0,87	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18						
3. Društveno-nedruštveno	M	4,34	0,88	0,006	0,941																																																																																																																		
	Ž	4,33	0,87			4. Pasivnost-aktivno	M	4,20	0,94	0,024	0,878	Ž	4,22	0,92	5. Nametljivo- nenametljivo	M	3,52	1,11	1,037	0,311	Ž	3,31	1,00	6. Sukobljava se-nije sklono sukobu	M	3,61	1,02	2,744	0,101	Ž	3,92	0,88	7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031	Ž	3,69	0,87	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18															
4. Pasivnost-aktivno	M	4,20	0,94	0,024	0,878																																																																																																																		
	Ž	4,22	0,92			5. Nametljivo- nenametljivo	M	3,52	1,11	1,037	0,311	Ž	3,31	1,00	6. Sukobljava se-nije sklono sukobu	M	3,61	1,02	2,744	0,101	Ž	3,92	0,88	7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031	Ž	3,69	0,87	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																								
5. Nametljivo- nenametljivo	M	3,52	1,11	1,037	0,311																																																																																																																		
	Ž	3,31	1,00			6. Sukobljava se-nije sklono sukobu	M	3,61	1,02	2,744	0,101	Ž	3,92	0,88	7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031	Ž	3,69	0,87	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																	
6. Sukobljava se-nije sklono sukobu	M	3,61	1,02	2,744	0,101																																																																																																																		
	Ž	3,92	0,88			7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031	Ž	3,69	0,87	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																										
7. Neposlušno-poslušno	M	3,34	0,79	4,769*	0,031																																																																																																																		
	Ž	3,69	0,87			8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386	Ž	3,12	1,01	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																			
8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	2,95	1,05	0,757	0,386																																																																																																																		
	Ž	3,12	1,01			9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394	Ž	4,22	0,89	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																												
9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,07	0,93	0,731	0,394																																																																																																																		
	Ž	4,22	0,89			10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173	Ž	4,57	0,68	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																																					
10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,78	1,884	0,173																																																																																																																		
	Ž	4,57	0,68			11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022	Ž	3,88	0,86	12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																																														
11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,45	1,02	5,374*	0,022																																																																																																																		
	Ž	3,88	0,86			12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052	Ž	4,18	0,88	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																																																							
12. Agresivno - neagresivno	M	3,82	0,99	3,858*	0,052																																																																																																																		
	Ž	4,18	0,88			13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891	Ž	3,65	1,11	14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																																																																
13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,62	0,98	0,019	0,891																																																																																																																		
	Ž	3,65	1,11			14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366	Ž	3,12	1,18																																																																																																									
14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,32	1,06	0,823	0,366																																																																																																																		
	Ž	3,12	1,18																																																																																																																				

3 Skala je sačinjena prilikom istraživanja koje su proveli S. Marojević i J. Janković 1990. godine kada su provjerene njene metrijske karakteristike. Mjera pouzdanosti dobivena je Cronbach alfa koeficijentom pouzdanosti koji za procjenjivače-odgajateljce iznosi 0,86, a za roditelje kao procjenjivače iznosi 0,87 što pokazuje da je stupanj pouzdanosti ove skale zaista dovoljan, čak je i viši od nekih drugih poznatih skala, pa ju je opravdano koristiti .

nastavak Tablice 1.					
Oblik ponašan	Spol	M	SD	F	P
15. Uvijek prisvaja tuđe - uopće ne prisvaja	M	3,95	1,21	2,564	0,112
	Ž	4,29	0,91		
16. Stalno odbija kontakt s odraslima - ne odbija ga	M	3,77	0,91	1,233	0,269
		3,96	0,84		
17. Ravnodušno na pohvale - nije ravnodušno	M	4,03	1,17	3,160	0,078
		4,39	0,78		
18. Sklono plaču - nije sklono	M	3,21	0,91	0,003	0,957
		3,22	1,05		
19. Odbija hranu - ne odbija	M	3,09	0,67	0,261	0,432
		3,00	0,46		
20. Ima probavne smetnje - nema takvih smetnji	M	4,09	1,13	0,203	0,653
		4,18	0,99		
21. Stalno nekontrolirano mokri - kontrolira mokr.	M	4,39	1,19	0,027	0,869
		4,43	1,00		
22. Ne kontrolira stolicu - kontrolira stolicu	M	4,59	0,93	0,247	0,620
		4,49	1,12		
23. Problemi s uspavljiv. - nema problema s uspav.	M	3,55	1,22	2,036	0,157
		3,86	0,91		
24. Problemi tijekom spavanja - nema ih	M	3,84	1,17	3,164	0,078
		4,18	0,73		
25. Separacijski problemi - nema separacijsk. probl.	M	3,52	1,20	2,127	0,148
		3,84	1,01		
26. Zatvoren - otvoren	M	3,75	1,12	0,099	0,754
		3,82	1,03		

Rezultati procjena izloženi u gornjoj tablici pokazuju da prema percepciji majki u ponašanju djevojčica i dječaka postoje razlike na razini statističke značajnosti u pogledu poslušnosti odnosno neposlušnosti, nervoze – napetosti odnosno opuštenosti i smirenosti i agresivnosti. U svim ovim osobinama djevojčice postižu u prosjeku viši skor što u ovom slučaju znači i socijalno prihvatljivije ponašanje. One su “dobre” a dječaci “zločesti” kada je u pitanju poslušnost i agresivnost. No pitanje se postavlja je li to posljedica i identificirane “nervoze” odnosno napetosti, koja je prema viđenju majki

isto tako značajno češća kod dječaka nego kod djevojčica. Naravno, kod toga se nameće i pitanje otkuda ta napetost i nervoza baš kod dječaka?! Što je tome uzrok? Jesu li to socijalni pritisci već u toj dobi kojima se pokušava dječake prilagoditi mirnom, statičnom, ponašanju koje ne iziskuje dodatne napore pri kontroli djetetovog kretanja i osiguravanju zaštite od mogućih opasnosti koje proizlaze iz aktivnosti djeteta koje intenzivno nastoji upoznati svijet ili autentična priroda spolova? Za odgovore na ova pitanja biti će potrebno poduzeti još niz istraživanja.

Tablica 2. Usporedba ponašanja djece u percepciji očeva u odnosu na spol djece					
Simptom	Spol	M	SD	F	P
1. Samostalno-nesamostal.	M	3,73	0,86	0,132	0,717
	Ž	3,79	0,93		
2. Odbačenost od vršnjaka- prihvaćeno	M	4,41	0,85	2,220	0,139
	Ž	4,16	0,85		
3. Društveno-nedruštveno	M	4,36	0,90	0,808	0,371
	Ž	4,18	1,07		
4. Pasivnost-aktivno	M	4,16	1,02	0,105	0,746
	Ž	4,22	0,98		
5. Nametljivo-nenametljivo	M	3,57	1,00	1,435	0,3214
	Ž	3,33	1,09		

nastavak Tablice 2.					
Simptom	Spol	M	SD	F	P
6. Sukobljava se-nije u sukobu	M	3,73	0,88	5,220*	0,024
	Ž	4,14	0,96		
7. Neposlušno-poslušno	M	3,43	0,83	7,092*	0,009
	Ž	3,86	0,82		
8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,23	0,95	0,228	0,634
	Ž	3,14	0,96		
9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,02	0,88	3,223	0,076
	Ž	4,31	0,74		
10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,37	0,73	3,683	0,058
	Ž	4,63	0,63		
11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,43	1,02	0,413	0,522
	Ž	3,55	0,91		
12. Agresivno - neagresivno	M	3,86	1,02	0,087	0,769
	Ž	3,92	1,11		
13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,75	0,90	0,156	0,694
	Ž	3,82	0,81		
14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,45	1,01	1,352	0,248
	Ž	3,67	0,99		
15. Uvijek prisvaja tuđe - uopće ne prisvaja	M	4,03	1,11	2,044	0,124
	Ž	4,33	0,75		
16. Stalno odbija kontakt s odraslima - ne odbija ga	M	3,82	0,95	0,317	0,5759
	Ž	3,92	0,79		
17. Ravnodušno na pohvale - nije ravnodušno	M	3,78	1,27	9,048*	0,003
	Ž	4,41	0,73		
18. Sklono plaču - nije sklono	M	3,43	0,78	1,283	0,260
	Ž	3,25	0,88		
19. Odbija hranu- ne odbija	M	3,05	0,64	0,690	0,408
	Ž	2,96	0,50		
20. Ima probavne smetnje - nema takvih smetnji	M	4,21	1,00	0,523	0,471
	Ž	4,35	0,85		
21. Stalno nekontrolirano mokri - kontrolira mokr.	M	4,61	0,84	0,478	0,491
	Ž	4,49	0,89		
22. Ne kontrolira stolicu - kontrolira stolicu	M	4,82	0,51	1,847	0,177
	Ž	4,65	0,75		
23. Problemi s uspavljiv. - nema problema s uspav.	M	3,64	1,16	5,190*	0,025
	Ž	4,10	0,85		
24. Problemi tijekom spavanja - nema ih	M	4,10	0,92	0,006	0,939
	Ž	4,09	0,77		
25. Separacijski problemi - nema separacijsk. probl.	M	3,91	1,01	0,109	0,742
	Ž	3,98	1,13		
26. Zatvoren - otvoren	M	3,91	0,98	0,222	0,638
	Ž	3,82	1,07		

U skladu s rezultatima izloženim u gornjoj tablici iz procjena očeva moguće je zaključiti da postoje očite razlike u ponašanju djevojčica i dječaka u pogledu sukobljavanja s okolinom, poslušnosti, odnosu prema pohvalama i lakoći uspavlivanja. Kod dječaka su u pogledu svih navedenih područja ponašanja skorovi niži od skorova djevojčica što

znači da se dječaci značajno više sukobljavaju s okolinom, neposlušniji su, teže se uspavljaju od djevojčica i ravnodušni su na pohvale. Sve ove razlike na razini su visoke statističke značajnosti (raspon značajnosti se kreće od $P = 0,025$ pa do $0,003$) koje djeluju vrlo uvjerljivo. Zanimljivo je da očevi nisu svojim procjenama ukazali na to da su dječaci

i agresivniji i napetiji od djevojčica na što su ukazale procjene majki. Ta razlika navodi na razmišljanje o tome da procijenjena kvaliteta nekih ponašanja, koja ženski procjenitelji (majke) vide kao agresivna a u očima muških procjenitelja (očeva) to nisu, ovisi više o spolu procjenjivača, njihovim osobnim iskustvima i svakako sustavu vrijednosti, nego o tome kakva ta ponašanja zaista jesu. Tome u prilog govori i podatak da majke kao procjeniteljice nisu svojim procjenama ukazale ni na probleme uspavlivanja kod dječaka. Kako to objasniti? Time što majkama odgovara da se produži vrijeme koje provode sa sinovima ("majčnim ljubimcima") prije nego što ovi zaspu pa to ne vide kao problem ili očevi imaju više strpljenja za uspavlivanje kćerki ("tatinih ljubimica") nego sinova ili je rješenje u tome što su kćerke kooperativnije pa njihovo uspavlivanje ne vide kao problem ni očevi ni majke. U prilog zadnjoj pretpostavci valja navesti i činjenicu da u procjenama majki postoji razlika u procjenama problema uspavlivanja koja ima istu tendenciju kao i kod očeva ali ona još nije na razini statističke značajnosti.

Intrigantan je i podatak da se prema percepciji očeva, dječaci značajno razlikuju od djevojčica po

tome što su ravnodušni na pohvale. U to je teško vjerovati jer i gotovo da nema čovjeka kojemu primjerena pohvala ne godi. Iskustva pokazuju izuzetnu učinkovitost "strokeova" (poticaja, pozitivnog feedbacka) i ovaj podatak doima se nevjerovatnim. Tu se postavlja pitanje o mogućem nesporazumu zbog toga što dječaci suviše rasute pažnje, stalno u istraživanju svijeta, ne reagiraju odmah na pozitivne feedbacke nego tek naknadno ili je njihova reakcija neverbalna pa nije dovoljno uočljiva, nije okrenuta prema van, pa se i očevima čini kao da dječaci pohvalu uopće nisu čuli ili su možda dječaci zaista neosjetljivi na pohvale!? No postoji tu još jedno moguće objašnjenje koje proizlazi iz percepcije očeva prema kojoj se dječaci značajno češće sukobljavaju s okolinom, neposlušniji su, prave probleme kod uspavlivanja, a prema percepciji majki su agresivni, nervozni-napeti i isto tako neposlušni pa su i odgovori najuže socijalne okoline na takve oblike ponašanja negativni. S obzirom na učestalost negativnih feedbacka dječaci nisu u mogućnosti naučiti kako reagirati na pozitivne pa su im odgovori neadekvatni ili potisnuti te se očevima čini da ih oni ne zanimaju.

Tablica 3: Usporedba ponašanja djece u percepciji odgajateljica u odnosu na spol

Ponašanje	Spol	M	SD	F	P																																																																																																									
1. Samostalno-nesamostal.	M	4,06	1,01	0,363	0,548																																																																																																									
	Ž	4,18	1,14			2. Odbačenost od vršnjaka- prihvaćeno	M	4,16	0,86	0,340	0,561	Ž	4,26	0,90	3. Društveno-nedruštveno	M	4,13	0,97	0,241	0,625	Ž	4,04	1,10	4. Pasivnost-aktivno	M	4,09	0,99	0,217	0,642	Ž	4,00	1,07	5. Nametljivo-nenametljivo	M	3,55	1,14	0,325	0,570	Ž	3,68	1,27	6. Sukobljeno-nije u sukobu	M	3,66	0,88	3,122	0,080	Ž	3,96	0,97	7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189	Ž	3,88	1,02	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917
2. Odbačenost od vršnjaka- prihvaćeno	M	4,16	0,86	0,340	0,561																																																																																																									
	Ž	4,26	0,90			3. Društveno-nedruštveno	M	4,13	0,97	0,241	0,625	Ž	4,04	1,10	4. Pasivnost-aktivno	M	4,09	0,99	0,217	0,642	Ž	4,00	1,07	5. Nametljivo-nenametljivo	M	3,55	1,14	0,325	0,570	Ž	3,68	1,27	6. Sukobljeno-nije u sukobu	M	3,66	0,88	3,122	0,080	Ž	3,96	0,97	7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189	Ž	3,88	1,02	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13						
3. Društveno-nedruštveno	M	4,13	0,97	0,241	0,625																																																																																																									
	Ž	4,04	1,10			4. Pasivnost-aktivno	M	4,09	0,99	0,217	0,642	Ž	4,00	1,07	5. Nametljivo-nenametljivo	M	3,55	1,14	0,325	0,570	Ž	3,68	1,27	6. Sukobljeno-nije u sukobu	M	3,66	0,88	3,122	0,080	Ž	3,96	0,97	7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189	Ž	3,88	1,02	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13															
4. Pasivnost-aktivno	M	4,09	0,99	0,217	0,642																																																																																																									
	Ž	4,00	1,07			5. Nametljivo-nenametljivo	M	3,55	1,14	0,325	0,570	Ž	3,68	1,27	6. Sukobljeno-nije u sukobu	M	3,66	0,88	3,122	0,080	Ž	3,96	0,97	7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189	Ž	3,88	1,02	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																								
5. Nametljivo-nenametljivo	M	3,55	1,14	0,325	0,570																																																																																																									
	Ž	3,68	1,27			6. Sukobljeno-nije u sukobu	M	3,66	0,88	3,122	0,080	Ž	3,96	0,97	7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189	Ž	3,88	1,02	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																	
6. Sukobljeno-nije u sukobu	M	3,66	0,88	3,122	0,080																																																																																																									
	Ž	3,96	0,97			7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189	Ž	3,88	1,02	8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																										
7. Neposlušno-poslušno	M	3,63	1,03	1,744	0,189																																																																																																									
	Ž	3,88	1,02			8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416	Ž	3,24	1,12	9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																																			
8. Uvredljivo - nije uvredljivo	M	3,40	1,03	0,666	0,416																																																																																																									
	Ž	3,24	1,12			9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744	Ž	3,94	1,02	10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																																												
9. Neadekv. mijenja raspol.-adekvatno ih mij.	M	4,00	0,95	0,107	0,744																																																																																																									
	Ž	3,94	1,02			10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291	Ž	4,30	0,86	11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																																																					
10. Emocion. hladno - emocionalno toplo	M	4,13	0,81	1,126	0,291																																																																																																									
	Ž	4,30	0,86			11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021	Ž	3,84	0,89	12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																																																														
11. Nervozno, napeto - smireno, opušteno	M	3,42	1,02	5,482*	0,021																																																																																																									
	Ž	3,84	0,89			12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042	Ž	4,06	1,06	13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																																																																							
12. Agresivno - neagresivno	M	3,67	0,97	4,223*	0,042																																																																																																									
	Ž	4,06	1,06			13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917	Ž	3,56	1,13																																																																																																
13. Boji se novih ljudi, prost. sit.-ne boji se	M	3,54	1,18	0,011	0,917																																																																																																									
	Ž	3,56	1,13																																																																																																											

nastavak Tablice 3.					
14. Traži zaštitu - ne traži zaštitu	M	3,52	1,12	0,244	0,622
	Ž	3,58	1,20		
15. Uvijek prisvaja tuđe - uopće ne prisvaja	M	4,12	1,11	1,087	0,299
	Ž	4,32	0,91		
16. Stalno odbija kontakt s odraslima - ne odbija ga	M	3,54	0,91	4,282*	0,041
	Ž	3,90	0,97		
17. Ravnodušno na pohvale - nije ravnodušno	M	4,10	0,97	0,814	0,369
	Ž	4,26	0,85		
18. Sklono plaču - nije sklono	M	3,91	1,11	0,292	0,590
	Ž	3,80	1,07		
19. Odbija hranu - ne odbija	M	3,01	0,64	0,357	0,551
	Ž	2,94	0,71		
20. Ima probavne smetnje - nema takvih smetnji	M	4,69	0,68	1,058	0,306
	Ž	4,54	0,86		
21. Stalno nekontrolirano mokri - kontrolira mokr.	M	4,91	0,45	3,713	0,056
	Ž	4,60	1,21		
22. Ne kontrolira stolicu - kontrolira stolicu	M	4,94	0,29	0,247	0,620
	Ž	4,60	1,21		
23. Problemi s uspavljiv. - nema problema s uspav.	M	3,45	1,31	4,904*	0,029
	Ž	4,00	0,11		
24. Problemi tijekom spavanja - nema ih	M	4,10	1,05	0,250	0,618
	Ž	4,20	0,99		
25. Separacijski problemi - nema separacijsk. probl.	M	4,18	1,01	0,704	0,403
	Ž	4,34	1,04		
26. Zatvoren - otvoren	M	3,94	1,06	0,085	0,771
	Ž	3,88	1,17		

Nakon inspekcije gornje tablice moguće je zaključiti da prema percepciji odgajateljica u ponašanju djevojčica i dječaka kojima se bave postoje razlike u pogledu slijedećih oblika ponašanja: napetosti i nervoze, agresivnosti, odbijanja kontakta s odraslima, enureze i problema pri uspavljivanju. Usporedimo li ove rezultate s rezultatima dobivenim kod percepcija majki vidimo da se one slažu u pogledu nervoze – napetosti i agresivnosti. Obje skupine procjeniteljica imaju statistički značajno niže skorove za ove osobine kod dječaka što znači da su ovi oblici ponašanja češći kod dječaka. Prema percepciji procjeniteljica djevojčice su smirenije, opuštene i znatno su manje agresivne nego dječaci. Prema percepciji odgajateljica dječaci značajno češće odbijaju komunikaciju s odraslima od djevojčica što nije nadeno u procjenama ostalih procjenitelja. U percepciji odgajateljica, kao karakteristika dječaka, pojavljuju se i problemi uspavljivanja, jednako kao i kod procjena koje su dali očevi. Kod odgajateljica je razumljivo da se uspavljivanje djece zapaža kao problem jer uspavljivanje vrtičke skupine nije nimalo lak posao ukoliko i jedno dijete nije u stanju zaspati i svojim ponašanjem ometa u tome i ostalu djecu. Zanimljivo je da, prema zapažanjima odgajateljica, dječaci postižu statistički značajno

više skorove od djevojčica u pogledu enureze što znači da u prosjeku bolje kontroliraju mokrenje od djevojčica što ne odgovara uobičajenim stavovima i teško je objasniti, pa je to još jedna tema za raspravu koja je otvorena, ali ne i završena ovim istraživanjem.

U svezi s ovim rezultatima postavljaju se i pitanja o tome jesu li nadene spolne razlike u ponašanju predškolaca uvjetovane percepcijom procjenjivača, njihovim spolom, ulogom i osobnim vrijednosnim sustavom, sredinom u kojoj se ta ponašanja promatraju, nasljedem, biološki određenim spolnim razlikama ili socijalnim utjecajima već u tako ranoj dobi.

Na osnovi svih navedenih pitanja koja su se nametnula tijekom ove rasprave bit će moguće naći odgovor tek u novim istraživanjima koja trebaju biti tako dizajnirana da se iz njih mogu dobiti jasni, nedvosmisleni i pouzdani odgovori, zbog čega će ona morat biti obavljena i na značajno većem uzorku.

ZAKLJUČAK

Iz dobivenih rezultata i cjelokupne ove rasprave moguće je zaključiti da se prema procjenama tri skupine procjenitelja djevojčice i dječaci među-

sobno značajno razlikuju u određenim oblicima ponašanja, ovisno o procjeniteljima s tim da se percepcija odgajateljica podudara s percepcijom majki u dva oblika ponašanja, majki i očeva u jednom i odgajateljica i očeva u jednom. Nije nađeno slaganje sve tri skupine procjenitelja ni u jednom od na procjenu ponuđenih oblika ponašanja.

Prema procjenama majki ustanovljena je razlika u ponašanju između djevojčica i dječaka u pogledu poslušnosti, nervoze - napetosti i agresivnosti s tim da je ponašanje djevojčica ocijenjeno u prosjeku višim skorovima što znači da majke njihovo ponašanje u prosjeku procjenjuju socijalno prihvatljivijim od ponašanja dječaka.

Prema procjenama očeva kod djece postoje spolne razlike u pogledu sukobljavanja s okolinom, poslušnosti, ravnodušnosti prema pohvalama te problemima s uspavlivanjem pri čemu su djevojčicama u prosjeku dani viši skorovi pa se i prema videnju očeva djevojčice socijalno prihvatljivije ponašaju od dječaka ili su manje iritantne za svoju okolinu.

Rezultati procjena odgajateljica pokazuju prisutnost spolnih razlika predškolaca u pogledu napetosti-nervoze, agresivnosti, prihvaćanja kontakta s odraslima, problema uspavlivanja i kontrole mokrenja. U svim navedenim karakteristikama djece osim kod enureze, djevojčice u prosjeku dobivaju više skorove što znači da je njihovo ponašanje socijalno prihvatljivije. Jedino u pogledu kontrole mokrenja značajno više skorove dobivaju dječaci.

U kontekstu ovako distribuiranih rezultata procjena tri skupine procjenitelja ne postoji mogućnost davanja jedinstvenih i jasnih razlika u ponašanju među spolovima. Na procjene vjerojatno imaju utjecaja osim samog ponašanja djece što je i ispitivano i neke druge varijable kao što su: spol procjenitelja, kontekst u kojemu se procjena obavlja, sustav vrijednosti sredine i samih procjenitelja, njihovo trenutno emocionalno stanje, očekivanja te motiviranost.

Da bi se moglo dobiti kompetentan odgovor na sva pitanja koja su proizišla iz rezultata ovog istraživanja potrebno je pripremiti novo, značajno šire, koje će biti dizajnirano tako da se mogu ispitati utjecaji i nekih varijabli koje ovoga puta nisu uključene pa nije moguće odgovoriti na neka važna pitanja kao što je recimo ono koje se tiče utvrđivanja izvora uvjetovanosti razlika među spolovima.

LITERATURA

- Hurlock, E.B. (1956): Razvoj djeteta, Zavod za izdavanje udžbenika, SR Srbije, Beograd
- Janković, J. i Maroević, S. (1991): Poremećaji djece predškolske dobi u percepciji roditelja i odgajatelja, *Primijenjena psihologija* 12, 1-2, str. 33 – 39., Zagreb.
- Janković, J. (1995): Poteškoće prognane djece u vlastitom videnju i videnju majki, *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, str. 7 – 12.
- Janković, J. i Ljubotina, D. (1996): Majke kao procjenjivači ponašanja svoje djece, *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*, str. 21 – 28.
- Janković, J. (1998): Psihosocijalna pomoć djeci izbjeglicama iz BiH i njihovim obiteljima, *Naša škola – Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, God. XLV, br. 3, Sarajevo, str. 59 – 69.
- Kecmanović, D. (1989): psihijatrija, Zagreb – Beograd, Svjetlost, Sarajevo
- Marojević, S. i Janković, J. (1991): Procjene oblika ponašanja djece predškolske dobi u vrtičkoj i obiteljskoj sredini, *Primijenjena psihologija* 12, 1-2, str. 27 – 32., Zagreb.
- Mavrin-Cavor, Lj. i Urli, A. (1988): Analiza razlika u ponašanju između djece predškolske dobi s poremećajima u ponašanju i djece bez poremećaja u ponašanju, *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji*, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu. Zagreb.
- Schaughency, E.A. and lahey, B.B. (1985): Mothers and Fathers Perceptions of Child Deviance: Roles of Child Behavior, Parental Depression, and Marital Satisfaction, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53, p 718 – 723.
- Victor, J.B., Halverson, Jr. i Wampler, K.S. (1988): Family – School Context: Parent and Teacher Agreement on Child Temperament, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, str. 573 – 577.
- Žužul, M., Keresteš, G. i Vlahović-Štetić, V. (1990): Skala za procjenu dječjeg agresivnog i prosocijalnog ponašanja. *Primijenjena psihologija*, Zagreb, 11., str. 77 – 86.

BEHAVIOR AND GENDER IN PRESCHOOL CHILDREN

Summary

The topic of this paper is the difference in behavior between male and female children of pre-school age. The estimations about the behavior of those children were given by their parents, fathers and mothers respectively (within the family), and the kindergarten teachers (in the kindergarten). In this context, there is also the question of reliability of the estimations made by different respondents, which makes this issue even more complex. Since past researches have shown that the mothers are least reliable in providing the objective data about their children (regardless of the general attitude that mother know their children best), three groups of respondents were used for the estimation of the children's behavior.

The results have shown that, according to the three groups of respondents, in certain aspects the girls and the boys expressed significantly different behavior. The results varied between the respondents – the perception of teachers was similar to the perception of mothers on two aspects, mothers and fathers had similar perception on one aspect, and teachers and fathers on one aspect. The similarity of estimations of all three groups of respondents was not found on any one of the behavior aspects.

According to the estimations of the mothers, there is difference in behavior between the girls and the boys in the aspects of obedience, nervousness – tension and aggression. According to the fathers, there are gender differences between the children in aspects of the conflicts with environment, obedience, indifference toward the praises and the problems with lulling to sleep. The results of teachers' estimations have shown the gender differences between the pre-school children in aspects of tension – nervousness, aggression, making contact with adults, the problems with lulling to sleep and the control of urination.

Key words: behavior of the pre-school children, gender of the children, estimations, mothers, fathers, kindergarten teachers, family, kindergarten